

Koronakrisepakke

for

Bygg-, Anleggs- og Eiendomsnæringen

Innspill fra en samlet næring:

Statsbygg, Oslo kommune, Bane NOR, Statens Vegvesen, Nye Veier, Entra, OBOS, Olav Thon, AF Gruppen, Skanska, Betonmast, Veidekke, Backe Entreprenør, HENT, Rådgivende Ingeniørers Forening, Arkitektbedriftene, Maskinentreprenørenes Forbund, VIRKE, NELFO, Nordnorske Entreprenørers Service Organisasjon SA, VA og VVS produsentene VVP, Fellesforbundet, BNL (NHO); Entreprenørforeningen Bygg og Anlegg, Byggevareindustrien, Byggmesterforbundet, Boligprodusentene, Malermestrenes Landsforbund, Norsk Eiendom, Norsk Utleieforening, Norske Anleggsgartnere - miljø og landskapsentreprenører, Norske Muremesters Landforening, Norske Trevarer, Rør entreprenørene Norge, Takentreprenørenes Forening, Treindustrien, Ventilasjons- og Blikkenslagerbedriftenes Landsforbund, og VKE – Foreningen for Ventilasjon, Kulde og Energi.

I tillegg har KS bidratt med innspill og kommentarer til dokumentet. NHO har sammenfattet og skrevet dette dokumentet basert på alle innspill.

Dato 22.03

Korona: Krisepakke bygg-, anlegg- og eiendomsnæringen

1. Innledning

Regjeringen og Stortinget har så langt kommet med viktige tiltakspakker. Samtidig er det helt avgjørende med ytterligere tiltak som sørger for å holde hjulene i samfunns- og næringslivet mest mulig i gang for at Norge skal komme velberget gjennom krisen.

BAE (bygg-, anlegg- og eiendom)-næringen er en stor og viktig sysselsetter i alle deler av landet og kan ha en økonomisk stabiliserende rolle. Dessverre rammes også denne næringen direkte og indirekte av krisen. Det er derfor behov for treffsikre straktiltak som sikrer at aktiviteten kan opprettholdes.

Vi støtter fullt og helt at regjeringen fremlegger en egen krisepakke for denne næringen, og gir med dette våre innspill. Kort oppsummert er det behov for tiltak som:

- Sørge for å holde **mannskap og utstyr** i produksjon
- Sikrer **likviditetssituasjonen** på kort sikt
- Styrker **offentlige oppdragsgivere** for å holde hjulene i gang
- **Stimulerer etterspørselsiden** på kort og lengre sikt
- Treffer **alle ledd** i verdikjeden
- Opprettholde **produksjons- og leveringsevne** av byggevarer
- Sikre og styrke **fagopplæring**

Nedenfor følger en overordnet situasjonsbeskrivelse for BAE-næringen og forslag til tiltak som adresserer det næringen oppfatter å være det mest tidskritiske. Disse er gruppert inn i følgende kategorier:

- I. Restriksjoner som gjelder flere næringer, men som stopper aktiviteten i BAE- næringen
- II. Offentlig innkjøpsmakt i en krisesituasjon
- III. Særskilte utfordringer knyttet til pågående og nye prosjekter
- IV. Sluttbrukermarkedet
- V. Industri og leverandører

En samlet BAE-næring står klar til å bidra til dugnaden om å sikre norske arbeidsplasser og holde hjulene i gang. Samtidig vil bolig- og infrastrukturinvesteringer, samt vedlikehold og oppgraderingsprosjekter være av langsiktig samfunnsnytte. Det handler også om å forsere prosjekter som sikrer mer bærekraftige løsninger som det norske samfunnet trenger på lengre sikt.

Følgende aktører har vært involvert i arbeidet og stiller seg bak forslagene som fremgår her: Statsbygg, Oslo kommune, Bane NOR, Statens Vegvesen, Nye Veier, Entra, OBOS, Olav Thon, AF Gruppen, Skanska, Betonmast, Veidekke, Backe Entreprenør, HENT, Rådgivende Ingeniørers Forening, Arkitektbedriftene, Maskinentreprenørenes Forbund, VIRKE, NELFO, Nordnorske Entreprenørers Service Organisasjon SA, VA og VVS produsentene VVP, Fellesforbundet, BNL (NHO); Entreprenørforeningen Bygg og Anlegg, Byggevareindustrien, Byggmesterforbundet, Boligprodusentene, Malermestrenes Landsforbund, Norsk Eiendom, Norsk Utleieforening, Norske Anleggsgartnere - miljø og landskapsentreprenører, Norske Muremesters Landforening, Norske Trevarer, Rør entreprenørene Norge, Takentreprenørenes Forening, Treindustrien, Ventilasjons- og Blikkenslagerbedriftenes Landsforbund, og VKE – Foreningen for Ventilasjon, Kulde og Energi. I tillegg

Dato 22.03

har KS bidratt med innspill og kommentarer til dokumentet. NHO har sammenfattet og skrevet dette dokumentet basert på alle innspill.

BAE-næringen består av et stort økosystem med ulike verdikjeder. Det er ulike behov på ulike steder i verdikjeden som følge av koronakrisen. Aktørene har likevel samlet seg om dette innspillet og har lagt vekt på at alle deler av verdikjedene må fungere for at målet om å holde hjulene i gang skal innfris. I oppfølgingen av innspillene er det avgjørende at regjering og Storting søker enkle og ubyråkratiske løsninger og ordninger som raskt gir effekt i markedet,

I etterkant av dette arbeidet vil entreprenørene, rådgivere/arkitekter og byggherrene utarbeide interne retningslinjer for å sikre en balansert risikoprofil og at betalingsstrømmene opprettholdes. Det vil uansett kreve at myndighetene tar sitt ansvar i dette arbeidet. Bankenes rolle må brukes aktivt slik at virkemidler ivaretar næringslivets behov.

2. BAE-næringens funksjon og overordnet situasjonsbeskrivelse

Bakgrunn og nøkkeltall

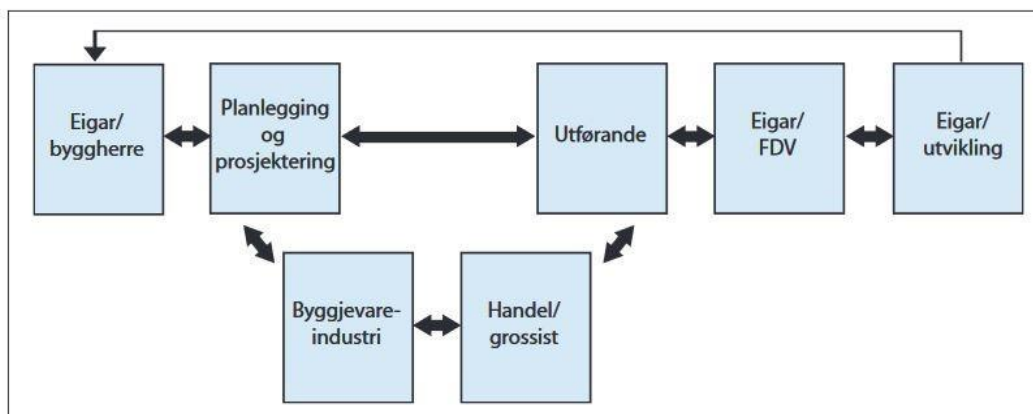
Stor næring: BAE-næringen er **Norges største fastlandsindustri målt i antall sysselsatte**. Næringen er i stor grad nasjonalt og lokalt orientert, og rundt regnet 60 pst. av sysselsettingen er knyttet til offentlig finansierte prosjekter. Næringen er landets største distriktsnæring, og spiller en svært sentral rolle i samfunnsutviklingen gjennom å utvikle, bygge og drifte det bygde miljø vi lever i, og for å løse store samfunnsutfordringer, ikke minst knyttet til demografisk utvikling og klimaendringer.

BAE-næringen er Norges nest største næring etter olje og gass målt i verdiskaping. I 2018 hadde BAE-næringen: (Rapporten: «En Verdiskapende Bygg-, anlegg- og eiendomsnæring (BAE)», BI (2019))

- 1 120 milliarder kroner i omsetning
- 383 milliarder kroner i verdiskaping, tilsvarende 15,9 prosent av den samlede verdiskapingen fra næringslivet i norsk økonomi
- 93 000 selskaper er registrert innenfor respektive NACE-koder i BAE-området.
- 358 000 personer sysselsatt, tilsvarende nærmere 25 prosent av sysselsettingen i norsk næringsliv.

Sammensatt næring: Det anslås videre at det er 12 000 utførende BAE-bedrifter. BAE-næringen er en sammensatt verdikjede som består av mange ledd og aktører. Næringen omfatter eksempelvis eiere av yrkesbygg, utbyggere, byggherrer og eiendomsforvaltere, boligprodusenter, byggevare- og treindustri, vareprodusenter, importører, grossister, butikker, arkitekter/rådgivere, entreprenører/håndverkere og driftspersonell. Verdikjeden inkluderer også forbrukere i form av boligkunder som kjøper og leier boliger, og alle som benytter tjenestene som tilbys gjennom produktene som BAE-næringen leverer.

I en kjede er alle ledd like viktige. Stopp i vareproduksjonen fordi nøkkelpersoner i produksjonen rammes av smitte eller karantene kan lamme leveransene. Grossistene er sentrale for vareomsetningen og har til enhver tid 4-5 milliarder kroner i utestående beløp for leverte byggevarer. Betalingsproblemer i kundeledet (entreprenører og håndverksbedrifter) kan velte hele verdikjeden. Forsinkelser i planlegging og prosjektering fører til produksjonsstopp og oppdragstørke for håndverks- og entreprenørbedriftene og vareleverandørene. Hvis det stopper i et ledd i verdikjeden stopper altså hele byggeprosessen. Vi viser til figuren under hentet fra StM 28, Gode bygg for eit betre samfunn.

Figur 2.3 Verdikjeda i byggenæringa

Konsekvenser av situasjonen

Usikkerhet: Den aktuelle situasjonen per mars 2020 er lite oversiktlig. Det er for tidlig å fastslå effektene av smitteverntiltak og ringvirkningene av bremsen i økonomien for produksjonen i pågående prosjekter. Det er for tidlig til å si noe sikkert om varigheten av dette. Vi kan ikke utelukke at varer og arbeidskraft, ikke minst over grensene, vil ha redusert mobilitet i flere kvartaler fremover.

Effekter: En oppdatering fra Finansdepartementet 20. mars 2020 anslår at norsk fastlandsøkonomi vil falle med 1 % i 2020. Oljeprisen forventes å ligge på et betydelig lavere nivå enn tidligere antatt, og det er **rimelig å forvente signifikante effekter på både driftsomfang og investeringer** i denne sektoren. Prognosene er avgitt under stor usikkerhet og det er fullt mulig å tenke seg andre scenarier, ikke minst for boligmarkedet enn det som legges til grunn i rapporten.

Lav oljepris og kraftige ubalanser i finansmarkeder hjemme og ute gjør det sannsynlig at vi står overfor **svakere markedsforutsetninger i private sektorer som bolig og næringsbygg**, enn ved inngangen til året. Uten betydelige tiltak vil BAE-næringen stå i en utsatt situasjon. Psykologiske effekter i boligmarkedet kan ikke utelukkes, selv med lettelsener i renter og kredittvilkår.

En mer varig, og potensielt kraftig, **nedgang i private byggsegmenter som bolig og næringsbygg** er et tenkelig scenario dersom negative spiraler oppstår i husholdningenes balanse mellom gjeld og boligformue. Erfaringen fra Danmark fra finanskrisen tilsier at en slik situasjon som undergraver dynamikken i det norske boligmarkedet vil kunne få kraftig effekt i det norske BAE-markedet. Entreprenørmarked rettet mot private byggsektorer er på ca. 170 mrd. kroner i 2019, som med enkelt overslag tilsier om lag 150-200.000 +/- arbeidsplasser i verdikjeden. Da er markedet for rehabilitering og vedlikehold i husholdningssektoren ikke medregnet. Dette markedet alene er på over 80 milliarder. En nedgang i størrelsesorden som under finanskrisen vil på ingen måte være mulig å kompensere med etterspørsel fra offentlig sektor.

Forventet nedgang: Prognosesenteret har foretatt en beregning¹ av konsekvenser for byggenæringen av koronasituasjonen (som raskt kan vise seg å bli for optimistisk). Produksjonsmessig er det sannsynlig at situasjonen vil medføre en samlet nedgang i bygge- og anleggsaktiviteten fra 2019 til 2020 på 5 pst., målt i kroner tilsvarende **25 mrd.** Sysselsettingsmessig

¹ Forutsetning: Smitteverntiltakene fases ut i 2. halvår 2020. Det offentlige setter ikke i gang spesielle tiltak for byggenæringen, som ekstraordinære bevilgninger til vedlikehold av offentlige bygg.

Dato 22.03

kan vi stå foran en reduksjon i antall årsverk i hele BAE-verdikjeden på **40.000**, fordelt som følger i ulike bransjer:

Sektor	Nedgang i sysselsetting av smittevernstiltakene
Arkitekter og tekniske konsulenter	1.000
Byggevareprodusenter	2.500
Byggevarehandel (agentur, engros, detalj)	2.500
Andre næringer	19.000
Utførende ba-foretak (entreprenører, håndverksbedrifter og tekniske installasjonsbedrifter)	15.000

Vedlagt foreligger en nærmere situasjonsbeskrivelse for de enkelte deler av BAE-næringen, slik bransjene selv beskriver den.

Forslag til tiltak

Koronaepidemien skaper store konsekvenser for BAE-næringen. Nedenfor følger noen hovedpunkter som må avklares og tiltak som bør iverksettes for BAE-næringen. En ansvarlig næring trenger også hjelp fra myndighetene med å holde hjulene i gang i en svært krevende tid. En punktvis liste over ytterligere anbefalte tiltak blir oversendt i eget brev.

1. Begrensninger som gjelder flere næringer, men som hindrer og stopper aktiviteten i BAE

a) Ressursene må holdes i produksjon: Nasjonale retningslinjer for smittevern og karantene

NHO har mottatt en strøm av henvendelser fra NHOs landsforeninger og fra bedrifter som blir sterkt hindret i utøvelsen av sin virksomhet på grunn av kommunale tiltak mot korona. De lokale tiltakene går i flere tilfeller lenger enn de nasjonale helserådene.

Vi registrerer at KS har gitt kommunene råd om at hvis den enkelte kommune etter smittevernloven regulerer om personell som kan krysse kommunegrensene, er det viktig at kommunen sikrer mulighet til nødvendig forflytning av varer og personell som skal dekke kritiske samfunnsfunksjoner. Hindringer for næringsutøvelse bør kun brukes når det er helt nødvendig av smittevernhensyn. Vi deler KS' råd fullt og helt. Vi registrerer også at justisministeren fredag 20. mars håpet at kommunene kan ta bort lokale innreise- og karantenerregler, og ba Fylkesmennene om å følge opp dette i samarbeid med kommunene.

Tiltak som må gjennomføres umiddelbart:

- Bedrifter over hele landet må ha mulighet til å flytte personer, materiell og virksomhet mellom kommuner og fylker innenfor anbefalingene fra nasjonale helsemyndigheter.

Smittebegrensende tiltak: BAE-næringen er helt avhengig av at forsyningslinjene mellom kommuner er åpne for å holde driften oppe. En betydelig andel av aktiviteten i BAE-næringen er ute i felt med mindre smitterisiko enn klassiske kontorjobber. Næringen innfører strenge tiltak for å begrense smitterisiko på sine anlegg, herunder anleggsinterne bevegelsesbegrensninger, betydelig ekstra tiltak knyttet til vask/rengjøring o.a. Dette skal bidra til at næringen har personell og ressurser tilgjengelig til å gjennomføre de prosjekter som pågår. Når færrest mulig ansatte i næringen utsettes for karantene, øker evnen til å holde aktiviteten i gang. Helsesektorens evne til å gjennomføre tester vil derfor også være av stor betydning for aktivitetsnivået i de næringene der hjemmekontor ikke er en løsning, slik tilfellet er for store deler av BAE-næringen.

Dato 22.03

b) Smidig og effektiv håndtering av grensekontroll for varer og personell

BAE-næringen er avhengig av kontinuerlig import av innsatsfaktorer fra utlandet for å utvikle og drifte prosjektene. Det er derfor viktig at myndighetene sikrer en mest mulig smidig og effektiv grensekontroll av denne aktiviteten slik at en unngår unødige logistikkmessige utfordringer som forsinker tilførselen.

Forskrift om karantene mv. ved ankomst til Norge gir karanteneplikt i 14 dager for personer som ankommer Norge. Det er i forskriften § 2 gitt unntak fra karanteneplikt for personer som krysser grensen mellom Sverige og Norge eller grensen mellom Finland og Norge når det skjer under reise mellom bolig og arbeidssted, og når de er i arbeid. Bestemmelsen gjelder både for personer som dagpendler og de som pendler for lengre perioder. Hensynet bak karantenebestemmelsen er å hindre unødig bevegelse av mennesker mellom landene for å kunne ha kontroll på smittesituasjonen og smittespredning. Unntakene skal sikre at arbeidstakere som pendler mellom landene kan beholde sitt arbeid og at arbeidsgivere fortsatt sikres arbeidskraft. Unntaket fra karanteneplikt gjelder for arbeidsreisen og for opphold på arbeidsstedet.

Tiltak som må gjennomføres umiddelbart:

- Regelverket for karantenesetting praktiseres på en slik måte at det ikke unødig hindrer at ressursene, varer og personell, kan være i produksjon.

c) Økte kostnader som følge av stort fall i kronekurs:

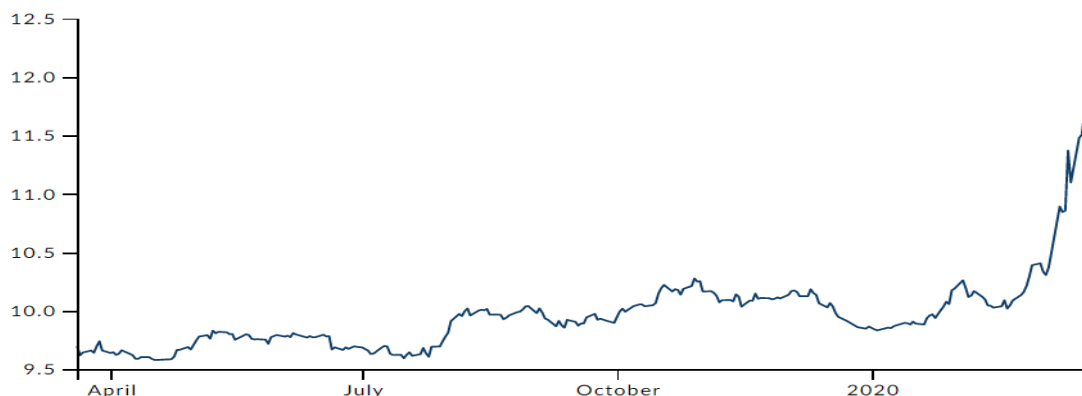
Kostnadsnivået i norsk BAE-næring vil øke som følge av svak valutakurs, det var en utfordring allerede før korona. Anslagsvis 10-15 %, i enkelte sektorer av næringen betydelig mer, av innkjøpene er importert og nå eksponert for prisoppgang. Det er sannsynlig å forvente økte entreprisekostnader og dermed lavere etterspørsel som følge av dette. I flere segmenter vil endringer i valutakurser, og andre korona-spesifikke kostnadsdrivere, utgjøre en vesentlig utfordring også på kort sikt. Særlig fordi mange pågående prosjekter har kontraktsforhold der fastpris-elementet er betydelig. Dette er neppe spesifikt for BAE-næringen, men utfordringen trenger å bli adressert slik at adekvate løsninger kan vurderes.

Prognosesenteret har gjort en beregning av hvilken effekt valutasvingninger gir på økte kostnader i byggenæringen. En vesentlig kronesvekkelse vil gi store ringvirkninger for hele verdikjeden i BAE-næringen og i siste ledd påvirker dette byggekostnadene for byggherre.

Verdien av import av byggevarer/innsatsvarer til Norge var ca. 40 mrd. kr. I 2019.

Vi tar i analysen utgangspunkt i euro-kursen, som er vår «hovedvaluta» i Norge og gjør beregningen med at hovedtyngden er eksponert mot denne. Utviklingen av euro mot NOK siden april 2019 fram til 20.3. 2020 vises i grafen under.

Dato 22.03

Analysen viser at for industrien i Norge som importerer byggevarer og/eller innsatsvarer til det norske BAE- markedet, vil konsekvensen av merkostnader som en konsekvens av valutaendring (hvis endringer i valutakurser fører til at importprisene til Norge øker i samme forhold som valutakursen) bli som vist i tabell under:

NOK/ EURO	endring kronesvekkelse mot 10 NOK/EURO	merkostnader for industrien (i MRD NOK)
10,5	5 %	1,0
11,0	10 %	3,0
12,0	20 %	7,0
12,5	25 %	9,0
13,0	30 %	11,0
13,5	35 %	13,0

Hvis vi viderefører disse sammenhengene mot konsekvensene for økte byggekostnader i for byggherre/entreprenør (uten deres fortjenestemarginer), får vi denne sammenhengen:

NOK/ EURO	endring kronesvekkelse mot 10 NOK/EURO	Økning byggekostnader for byggherre/-entreprenør*
10,5	5 %	0,9 %
11,0	10 %	2,8 %
12,0	20 %	6,6 %
12,5	25 %	8,5 %
13,0	30 %	10,4 %
13,5	35 %	12,3 %

*Inkluderer kun den delen av byggekostnadene som endres som en konsekvens av valutaendring. Pris fra leverandørleddet er økt tilsvarende deres egen økning i varekostnader. Dekningsbidrag fra industrien er satt til 35 %. Alle andre kostnader er holdt uforandret.

Tiltak som må gjennomføres umiddelbart:

- I denne situasjonen er det avgjørende at Norges Bank bidrar til å motvirke svekkelse av kronekursen gjennom aktive tiltak.

Dato 22.03

d) Ressurser og bemanning:

koronasituasjonen har medført noen umiddelbare konsekvenser knyttet til bemanningssituasjonen i store deler av BAE-næringen, på kort sikt relatert til begrensninger i forflytning av personell og materiell (dette er omtalt ovenfor). På kort sikt er det vesentlig at ressursene som er i næringen, herunder bemanning, kan være i **aktiv produksjon**. Det er i den forbindelse også behov for økt fleksibilitet i tilpasning til arbeidsmiljølovens bestemmelser.

Tiltak som bør gjennomføres umiddelbart:

- Det bør opprettes en krisegruppe med partene for å avklare behov for å sikre ressurser og bemanning i næringen.

BAE-næringen er en næring med betydelig tilfang av utenlandsk arbeidskraft, hvor mange reiser hjem – og hvor det antagelig vil være krevende å hente denne arbeidskraften tilbake i lang tid fremover. Den umiddelbare krisen med permitteringer og personell i karantene som medfører utfordringer med å holde ressursene i næringen i produksjon, kan på sikt bli erstattet av en situasjon der det vil bli **mangel på kvalifisert arbeidskraft** i disse næringene. Det kan bøtes på med følgende tiltak.

Tiltak som vil ha virkning på lengre sikt:

- Sikre og styrke fagopplæring
- Tilskuddsordning for bedriftsintern opplæring
- Sikre inntak av flere lærlinger
- Legge til rette for at fagelever og studenter nå kan få arbeidserfaring

Byggenæringen har vært med på bransjeprogrammet for etter- og videreutdanning og høstet gode erfaringer gjennom dette.

På fagskolen i Oslo har vi gjennomført to moduler på utdanningen "Den digitale fagarbeider"

I den situasjonen som vi er i nå er det viktig at vi setter i gang kompetansegivende tiltak, slik at vi kommer styrket, som bransje, gjennom denne krisen.

Derfor bør man, med bakgrunn i den erfaringen som vi har høstet gjennom bransjeprogrammet, jobbe for at det tilbudet som er etablert i Oslo utvides til å bli et landsdekkende tilbud.

Videre at tilbudet tilrettelegges som alternativ til permittering og for de som allerede er permitterte.

2. Offentlig innkjøpsmakt i en krisesituasjon

I krisetider må statlige og kommunale aktører holde trykket oppe så godt de kan. For BAE-næringen er dette særlig kritisk. Om lag **60 prosent av omsetningen er knyttet til offentlige kunder**. Slakker det offentlige ned, så vil dette få store ringvirkninger for kompetente bedrifter.

a) Sette i gang flere mindre prosjekter

Offentlig innkjøpsmakt til å holde hjulene i gang vet vi virker. I de ukene og månedene vi nå går inn kan det derfor være et sterkt signal til næringslivet at det offentlige ikke bare opprettholder sine planer, men også får mulighet til å forsere planlagte anskaffelser.

Dato 22.03

Det gjelder nå særlig at man så langt som mulig greier å tildele kontrakter som allerede er kunngjort. Det betyr at oppdragsgivere ikke avlyser eller utsetter. Ved boligutvikling brukes ofte rekkefølgekrav for å sikre tilstrekkelig offentlig infrastruktur. Om boligsalget ikke overstiger dagens vanlige salgskravet på 60% for igangsettelse, vil heller ikke kommunene ha grunnlag for sine investeringer. Det er veldig viktig at vi ikke setter Norge på vent, men greier å gjennomføre det som er tiltenkt og helst mere. Det er bedrifter som vil kunne klare seg gjennom krisen dersom de får den kontrakten som var tiltenkt.

Tiltak som bør gjennomføres umiddelbart:

- Stat og kommune bør gå gjennom porteføljen og vedlikeholdstilstanden sin og så langt mulig fremskynde mindre bygge-, anleggs- og vedlikeholdsprosjekter der planarbeid, prosjektering eller oppgradering/bygging kan starte opp raskt.
- Staten må foreta bevilgninger slik at kommuner og offentlige byggherrer tilføres ekstra midler som sikrer evne til å administrere og finansiere nye prosjekter som kan starte opp raskt. Midler til vedlikehold er engangskostnader som kan bevilges for en periode.

Tiltak som vil ha virkning på lengre sikt:

- Det må iverksettes tiltak som sikrer igangsetting av boligprosjekter selv om ikke 60% er solgt på forhånd, jf. punkt 4.

b) Sikre fremdrift og beslutningsevne i plan- og byggeprosessene

Vi registrerer at kapasiteten når det gjelder plan- og byggesøknadsbehandling er redusert. Om dette vedvarer vil det ha alvorlige konsekvenser for avklaringer som trengs nå for å holde aktiviteten i gang, og det vil ha konsekvenser for senere faser for å sikre at vi har prosjekter klare når situasjonen er i ferd med å normalisere. I tillegg påvirker det andre deler av verdikjeden når det gjelder stans i industrielle investeringer og prosjekter.

Det er derfor avgjørende at man utnytter situasjonen konstruktivt og har en offensiv tilnærming til plan og byggesøknadsbehandling i den ekstraordinære situasjonen.

Vi registrerer at regjeringen har fastsatt en midlertidig forskrift som gjør det lettere å gjennomføre fjernmøter i folkevalgte organer. Flere kommuner vurderer også å delegerer mer myndighet fra kommunestyret til andre folkevalgte organer evt. kommunedirektøren. Det vises også til fullmaksloven som er til behandling i Stortinget. Det er derfor grunn til å tro at den politiske behandlingen vil kunne fungere om lag som i ordinær situasjon.

Når det gjelder den administrative saksbehandlingen er det usikkerhet om økt bruk av hjemmekontor vil medføre lengre behandlingstid eller om det snarere vil effektivisere saksbehandlingen ved mer behovsrettete og effektive møter m.m.

Tiltak som bør gjennomføres umiddelbart:

Kommunene må prioritere og om nødvendig tilføres midler for å kunne

- Raskt behandle planer, gi igangsettingstillatelser og midlertidig brukstillatelse.
- Sikre tilstrekkelig kapasitet innenfor byggesaksbehandling slik at planlagte og påbegynte prosjekter kan komme ut i markedet raskest mulig.
- Lei inn kapasitet fra næringen om behov.
- Gjennomføre kommunalpolitiske møter for vedtak av planer.
- Ta i bruk digitale verktøy.

Dato 22.03

c) Gjennomføring av konkurranse om nye prosjekter som igangsettes etter korona

Det er viktig at det offentlige tydelig formidler til næringslivet at de fortsetter å handle. Et signal om at det offentlige ønsker å bruke innkjøpsposisjonen som et verktøy i krisehåndteringen er viktig i seg selv, og gjennomføring og fremskynding av nye og påtenkte prosjekter er et viktig redskap for å holde aktiviteten oppe i BAE-næringen.

Tiltak som bør gjennomføres umiddelbart:

- Iverksett plan- og designkonkurranser/parallelloppdrag/prosjektering som vil gi offentlige aktører nyttige innspill på hvordan viktige samfunnsoppgaver kan løses.
- Bruke hjemmelen i del III (§ 19-4) til å dele opp kontrakter, slik at flere bedrifter kan delta i konkurransen.
- Alle kommuner, fylker og statlige innkjøpere går gjennom alle ferdigprosjekterte prosjekter. Det settes ut vedlikeholdspakker for tekniske installasjoner i bygg og vedlikeholds etterslep tettes.
- Ta initiativ til en felles regulering av konsekvensene av koronaviruset i utformingen av konkurransegrunnlagene.
- I pågående konkurranser bør tilbudsfristen forlenges for å sikre avklaring og en balansert regulering av konsekvenser knyttet til koronaviruset (tid og penger).
- Innholdet i konkurransegrunnlaget og kontraktsbestemmelser som sikrer balansert fordeling av risiko mellom partene.
- Sikre at tilbudskonkurranser gjennomføres uten forsinkelser og avbrudd.
- Engasjere den rådgivende delen av næringen til å utvikle nye prosjekter "på tegnebordet", slik at volumet av offentlige BAE-prosjekter i nær fremtid økes.

Tiltak som vil ha virkning på lengre sikt:

- Sikre at det legges frem utfyllende gjennomgang av planlagte anskaffelser som it-prosjekter, tjenesteanskaffelser og bygge- og vedlikeholdsprosjekter som kan klargjøres for gjennomføring.
- Stimulere til økte offentlige investeringer på områder som helse, klima, bygg og transport. Dette vil ikke bare gi næringslivet positive signaler gjennom vanskelige tider, men det vil også sørge for at vi får en god overgang når ting normaliserer seg og de kortsiktige tiltakene trekkes tilbake.

d) Innovasjonstiltak

Permitteringer i byggenæringen betyr at det blir ledig kapasitet – også svært kompetent kapasitet. Da er det viktig å omsette denne kapasiteten i konstruktive og verdiskapende aktiviteter, både på kort sikt og på lang sikt. Innovasjon er den beste verdiskaping. Utvikling og innovasjon kan alle deler av verdikjeden engasjere seg i på kort varsel.

Bygge- og anleggsnæringen har, i motsetning til andre næringer, ikke store dedikerte programmer eller ressurser til forskning, utvikling og innovasjon. Mulige innovasjonsprosjekter må være rettet mot alle deler av verdikjeden – innovasjon gjøres i alle ledd, og handler slett ikke bare om forskning.

Tiltak som har virkning på lengre sikt:

- Stimulere til innovative offentlige anskaffelser i regi at Nasjonalt program for leverandørutvikling og krevende kunder for å utvikle nye fremtidsrettede løsninger og for å utvikle bedriftene til morgendagens krav.
- Utarbeidelse av fullverdige BIM-modeller av eksisterende bygninger og anlegg – dvs. lage digitale tvillinger av statlig, kommunal og privat bygnings- og anleggsmasse

- Kartlegge offentlig og privat eiendomsmasse for å få en helhetlig oversikt over hva som egner seg for rehabilitering, transformasjon og riving/nybygg – dvs. forberede bygningsmassen for sirkulærøkonomi
- Utarbeide materialbank for sirkulærøkonomi - Kartlegge bygningsmasse som vurderes revet, rehabilitert og utviklet
- Klimavennlig materialbruk – innovasjonstiltak hos produsenter, prosjekterende og utførende
- Innovasjonsprosjekter på effektive bygge- og anleggsprosesser, nye verdikappingsmodeller, digitalisering av byggeplasser og materialflyt, etc.

3. Særskilte utfordringer knyttet til økt usikkerhet i pågående og nye prosjekter

Den pågående krisen får direkte konsekvenser for gjennomføringen av de fleste pågående prosjekter i BAE-næringen. Smittevern-tiltak medfører lavere kapasitet og forsinkelser i prosjektene, samtidig som situasjonsbetingede kostnader påføres.

Bygg- og anleggsentreprenørene lever av å gjennomføre prosjekter. En bekymring i all prosjektbasert entreprenørvirksomhet, enten det er bygg eller anlegg, er likviditet. Likviditet er i prinsippet arbeidskapital/kontantstrøm som er oljen i verdikjeden og sikrer fremdrift og at prosjektene gjennomføres. En stans i prosjektmarkedet som følge av mangel på likviditet, vil raskt medføre konsekvenser for bygg- og anleggsnæringen. Dersom pengestrømmen stopper, så stopper produksjonen, med konsekvenser for et stort omfang av leverandører og underentreprenører. Mange av underentreprenørene og leverandørene er viktige arbeidsgivere i distriktene. Motsatt vil forutsigbarhet og sikkerhet rundt likviditeten sikre at prosjekter gjennomføres og gi raske positive effekter på sysselsetting.

Tiltak bevilgninger og omdisponeringer, bør gjennomføres umiddelbart:

- I offentlige byggeprosesser termineres tidsfrister fastsatt før koronautbruddet. Det gjennomføres samspillskonferanse for å tilrettelegge for mest mulig effektiv og sikker gjennomføring av byggeprosessene.
- Staten foretar ekstraordinære bevilgninger eller gir garantier til kommunesektoren og store offentlige byggherrer innenfor vei, bane og annen infrastruktur slik at disse kan ivareta sine forpliktelser knyttet til dekning av korona-relaterte merkostnader i pågående prosjekter, inkludert forsinkelser i gjennomføring.
- Endre kommuneloven midlertidig slik at fylkeskommunene kan omdisponere midler fra investering til drift.
- For å avhjelpe bedriftenes likviditetssituasjon, bør offentlige oppdragsgivere også fremskynde gjennomføring av betaling og utbetale innestående kontraktsverdier.
- Dersom det blir stopp pga. korona, bruker ikke det offentlige virkemidler som dagbot og heving.
- Yte finansielt tilskudd til juridisk bistand for tvisteløsning via Meklingsinstituttet.

Tiltak skatter og avgifter, bør gjennomføres umiddelbart:

- Innføring av en ordning hvor utgående avgift i henhold til avgiftsmeldingen ikke skal innbetales. Utsatt betaling av merverdiavgiften vil være et effektivt likviditetsbidrag.

Dato 22.03

Det bør opprettes et statlig krisefond som en garantiordning som gjør det mulig for private byggherrer å opptre på samme måte. Det vil sikre at underleverandører, som gjerne er små og mellomstore bedrifter, opprettholder en tilstrekkelig likviditet til å komme gjennom denne krisen med livet i behold.

Tiltak som vil ha virkning på lengre sikt:

- Utrede statlig risikoavlastningsfond for BAE-næringen. Vi ber Regjeringen utrede dette i samarbeid med berørte aktører i BAE-næringen og legger frem forslaget i revidert nasjonalbudsjett.

Krisen påvirker, i tillegg til pågående prosjekter, også oppstart av nye som fremover på kort og noe lengre sikt, skal sikre bestillernes behov og næringen nødvendig aktivitet og sysselsetting i hele verdikjeden. Nå utfordres dette som følge av usikkerhet primært knyttet til forsinkelser og merkostnader i gjennomføring av prosjektene. Dette vil omfatte alle bransjer og leverandørledd i BAE-næringen, også i markedet for nye boliger og yrkesbygg i privat sektor. Kontraktsforholdene i BAE-næringen, det være seg de som er inngått med offentlige oppdragsgivere og byggherrer i privat sektor, og mellom aktører nedover i verdikjeden, er naturlig nok ikke utarbeidet for å håndtere så spesielle situasjoner som koronaviruset har medført.

Alle aktører i næringen som står bak forslaget i dette dokumentet anmoder om at det fra myndighetenes side stilles økonomiske midler til disposisjon for å kompensere kostnadene ved koronaviruset. For å sikre den nødvendige trygghet slik at myndighetenes bidrag blir treffsikkert i forhold til formålet, vil det være behov for å sette i gang et arbeid i den hensikt å utarbeide retningslinjer å sikre en balansert risikoprofil, at betalingsstrømmene opprettholdes og når alle leverandørledd.

Arbeidet med å utarbeide retningslinjer for dette vil bl.a. måtte berøre problemstillinger som:

- Definere koronaeffekten (tiltak smittevern, færre på arbeidsplass, fremdriftsforstyrrelser, forsinkelser materialer/utstyr etc.)
- Vurdere om valutaeffekten skal medregnes eller isoleres særskilt, og i den sammenheng skille effekt av korona og svekket norsk krone.
- Sikre nødvendig tillit til at offentlig økonomisk stimulans for å avlaste koronaeffekten, når frem til hele leverandørkjeden. Dette bl.a. gjennom å hente aktuelle bestemmelser fra standardkontrakter utarbeidet i den hensikt å balansere risiko, men uten å innskrenke avtalefriheten generelt. Tilsvarende vurdere de aktuelle bestemmelsene i standard salgs- og leveringsbestemmelser gjeldende for industrien og leverandørene.

Tiltak som bør gjennomføres umiddelbart:

- Etter en vurdering av endelig ramme for utarbeidelse av retningslinjene, foreslås det at det igangsettes et arbeide for å fastsette retningslinjer for å oppfylle formålet. Til å lede arbeidet engasjeres advokatselskap med kompetanse på entrepriser-/kontraktsrett. Videre økonomisk kompetanse knyttet til prognose, indeksregulering og statistikk for næringen. Det anbefales også at myndighetene er representert i arbeidet som vurderes å kunne gjennomføres i inne en tidsramme på 14. dager.

4. Incentiver til sluttbrukermarkedet

En betydelig del av BAE-næringen har forbrukere som viktigste sluttbrukere. Svikt i etterspørsel ikke bare hos større og offentlige oppdragsgivere, men også i forbrukeleddet vil medføre utsettelse av både store og små anleggs- og byggeprosjekter eller avbestilling av entreprisekontrakter og håndverkstjenester.

Et velfungerende boligmarked er viktig for store deler av BAE-næringen, og det er nødvendig at det tas grep som sikrer at boligbyggingen ikke stopper helt opp som en følge av usikkerheten koronasituasjonen medfører. Det bør derfor gjennomføres tiltak som reduserer markedsrisikoen for banker og byggherrer knyttet til igangsetting av nye boligprosjekter.

Tiltak som vil ha virkning på lengre sikt:

- Det etableres en garantiordning for oppstart av nye boligprosjekter der staten dekker en andel av risikoen knyttet til usolgte boliger. Det blir sendt eget brev om forslaget.
- Det etableres en fulltegningsforsikringsordning for nye boliger som muliggjør igangsetting av boligprosjekter med lavere salgsgrad enn de 60 pst. forhåndssalg som er vanlig i dag. Det blir sendt eget brev om forslaget.
- Mobilisere Husbanken med utvidet låneramme.

Norge er et utbyggings- og oppussingselskende folk, både når det kommer til hus og hytter. Dette er av stor betydning for sysselsetting av en rekke mindre håndverksbedrifter. I tillegg til å opprettholde et tilstrekkelig mobilitetsmønster og smittevern-tiltak som lar seg forene med å få gjennomført slike oppgaver, er det ikke unaturlig at koronasituasjonen gir mer eller mindre psykologiske stopp-effekter i mange husholdningers investeringsplaner. Det er forholdsvis beskjedne stimulerings tiltak som skal til for å motvirke dette. Samtidig er det en mulighet til å rette fokus mot ytterligere vekst i arbeidet med energiøkonomisering og annen innsats for en mer bærekraftig bolig- og næringsbyggsektor.

Stimulering av rehabilitering og tilpasninger av eksisterende boliger vil kunne støtte oppunder regjeringens mål om at folk skal bo lengre hjemme. Benytt "omsorgstrappa" som er basert på å tilby omsorg i hjemmet lengst mulig fremfor å dekke behov på institusjon. Et slikt tiltak vil stimulere rehabilitering, ombygging og tilbygg markedet og samtidig være et bidrag for å redusere fremtidige kostnader i pleie og omsorgssektoren. Dette vil også være i tråd med prinsipper for overgangen til sirkulær økonomi.

Tiltak som vil ha virkning på lengre sikt:

- Mobilisere Enova til å stimulere aktivitet i rehabilitering, ombygging og tilbygg markedet.
- Innføre enøk tilskudd til oppgradering av private boliger og offentlige og private næringsbygg, med lempede krav for å få støtte.

5. Leverandører og byggevare- og trevareindustri

Aktivitet i byggenæringen forutsetter tilgang på varer. Det er viktig at leveringsevnen opprettholdes. Byggevareindustrien må sikres bemanning og likviditet for å holde hjulene i gang. Økte kostnader, valutaeffekter, økt kredittrisiko og vanskeligheter med transport må avhjelpes. Mange leverandører har inngått avtaler i euro, det gir alvorlige konsekvenser som følge av svak norsk krone. Produsentene har samme utfordringer knyttet til bemanning som entreprenører og håndverkere. Før krisen var det utfordringer knyttet til kompetanse og fagarbeidere i industrien. Et digitalt samfunn og økt industrialisering gir utviklingsbehov fremover. Fremfor lediggang er støtte til

Dato 22.03

bedriftsintern opplæring virkningsfullt for sysselsetning og utvikling. Samtidig er det med på å holde produksjonen i gang.

Industrien er i den tid av året hvor likviditet er lavest. Salget er lavt, det bygges lager før sesongstart etter påske, og penger fra salg kommer grunnet lange kredittider (gjerner 60 – 90 dager) først inn over sommeren. Industrien kommer i derfor i akutt likviditetsmangel som følge av kronekollapsen som følger av koronarestriksjonene. Konsekvens er at industrien ikke er i stand til å betale for råvarer, og dermed ikke i stand til å produsere og levere. Hele verdikjeden kan da stanse opp.

Tilgang på likviditet og avlastning for kredittrisiko må til for å opprettholde produksjon gjennom statlige garantiordninger. Byggevareindustrien strever med kapitalbinding som hemmer tilgang på blant annet råvarer. Det forsterker likviditetsutfordringene, tiltak som begrenser lengden på kredittid til maks 30 dager må innføres. På samme måte som tiltak i offentlig sektor for å avhjelpe utførende ledd for å sikre kontantstrømmen, må dette på plass også for industrien.

Transport er en stor kostand for norsk industri, gjennomføring av tiltak i gjeldene NTP gir reduserte transportkostnader samtidig som det bidrar til aktivitet i byggenæringen.

Industri – og leverandørleddet er avhengig av kontinuerlige investeringer for å vedlikeholde og utvikle maskinparken. Igangsatte utviklingsprosjekter må ikke stoppe opp for å opprettholde driftssikkerhet og som et ledd i å opprettholde sysselsetning. Prosjekter må slutføres slik at påbegynte investeringer ikke går tapt. Tiltak gjennom virkemiddelapparatet som reduserte krav til egeninnsats, sikring av finansiering i pågående prosjekter og sikring av utviklingsmidler vil støtte opp om aktivitet i industrien, gi innovasjon og opprettholde aktivitet i FoU miljøene.

Tiltak som bør gjennomføres umiddelbart:

- Akutte prisøkninger grunnet valutasituasjonen må slippes igjennom av alle ledd i verdikjeden. Er ikke alle ledd solidariske vil hele verdikjeden stoppe opp.
- Industrien må tilføres tilstrekkelig likviditet og ekstra sesongkreditt umiddelbart for å overleve de neste månedene for å kunne være i stand til å produsere og levere varer.
- Sørge for at BAE også omfattes av den statlig garantiordning for å håndtere økt kredittrisiko, og at denne også omfatter valutarisiko.
- Tiltak for redusert kredittid til maks 30 dager
- Tiltak for å sikre innovasjon, utviklingsprosjekter og investeringer
- Gjennomføre tiltak som ligger inne i NTP som fjerner flaskehalsen i vegnettet og utnyttet vegnettets kapasitet.

Vedlegg

Vedlegg 1: Nærmere om situasjonen i de ulike bransjene i BAE-næringen

Dato 22.03

VEDLEGG 1 - Nærmere om situasjonen i de ulike bransjene i BAE-næringen

Bygg- og anleggsentreprenørene (EBA)

Status

Bygg- og anleggsentreprenørene prøver å holde aktiviteten i gang så lenge det er praktisk mulig. Det ble raskt utarbeidet (BNL) konkrete veiledere for å sikre god smittevernberedskap på bygg- og anleggsplassene og disse ble effektivt distribuert ut til aktører over hel landet. BA-bedriftene er vant til å tenke sikkerhet og HMS og har derigjennom gode verktøy for også innlemme smittevern i denne tenkingen. Det lages også en rekke lokale løsninger rundt forskyving av arbeidstid, justeringer av skiftordninger for å kunne holde flest mulig friske og i arbeid så lenge som mulig.

En god del bedrifter har sendt ut permitteringsvarsel for raskere å kunne gå til permittering ved behov. Det er også en god del lærlinger som nå blir permittert. utfordringer knyttet til progresjon i utdanning(læretid) og avlønning for disse må håndteres.

Årsaker til aktivitetsreduksjon/nedstenging

Der det gjennomføres permitteringer og nedstenging av prosjekt skyldes det gjerne en eller flere av følgende årsaker:

- 1) Den største hindringen på større prosjekter har vært de lokale begrensningene på forflytting av arbeidskraft. BA-næringen er en pendlernæring og lokale karantenebestemmelser har den første uken vært en av de klart største utfordringene i å få prosjektene til å gå. (Passering over feil kommunegrense gir automatisk 14 dagers karantene, uten noen andre vurdering.)
- 2) For de bedriftene som i større grad benytter seg av utenlandsk arbeidskraft begynner mangelen på tilgjengelig arbeidskraft å bli en knapp faktor.
- 3) Hovedentreprenørene merker også utfordringene med pendling og utenlandsk arbeidskraft hos sine underentreprenører (UE).
- 4) Reell karantene og sykdom hos ansatte begynner å bli en risikofaktor hos en del entreprenører.
- 5) Til tross for at det i utgangspunktet skal være fri varetransport også over landegrensene meldes det om uteblitte vareleveranser/kraftige forsinkelser av vesentlige innsatsfaktorer.
- 6) En del byggherrer (bla Forsvaret) har også stengt en del byggeplasser/anlegg slik at entreprenørene ikke kommer til pågående prosjekter.
- 7) En del norske entreprenører har også betydelige aktivitet i utlandet og har tilsvarende problemer med å få sendt ut/byttet mannskap på disse. (Konkrete eksempler på Færøyene og Svalbard).

Håndverkerbransjene

For bygghåndverksbransjene beskrives situasjonen som dramatisk. Samtidig synes mulighetene for å opprettholde aktiviteten i de mellomstore og mindre oppdragene å være større enn på de aller største byggeplassene. Dette situasjonsbildet er viktig å ta inn over seg siden man tradisjonelt i byggenæringen ofte glemmer alle de små og mellomstore nybyggings, vedlikeholds- og servicearbeider som faktisk utgjør en vesentlig del av verdiskapningen og sysselsetningen rundt om i hele landet.

Mange håndverksbransjer rapporterer fortsatt om muligheter for produksjon, men begrensningene ligger i karantene hos ansatte og kommunalt innførte begrensninger i reiseaktivitet (påvirker både personer og leveranser av materiell og utstyr). Videre er dette en yrkesgruppe som ikke kan ha hjemmekontor, og dermed utgjør stengte barnehager og skoler en effektiv aktivitetsstopper. I tillegg

Dato 22.03

kommer betydelige situasjonsbestemte merkostnader som følge av omlegging av produksjon med større avstand og færre på byggeplass for å forebygge mot smitte, ekstra vask av brakker, utstyr, byggevarer o.l. Den siste tidens dramatiske endringer i valutakurser og andre makroøkonomiske forhold gir tydelige signaler om prisøkning på materialer og utstyr.

På noe lengre sikt er trusselen at nedkjølingen av økonomien vil bidra til kraftig fall i etterspørselen etter bygghåndverkstjenester, både fra næringslivet og i forbrugerleddet.

Teknisk byggebransje merker at mange offentlige innkjøpere avbestiller oppdrag og gjør mindre avrop i rammeavtaler. Dette gjelder også tjenester til helse og sykehussektoren. Mange av aktørene i bransjen sitter med unik kompetanse som helse Norge vil ha stort behov for dersom pandemien utvikler seg som fryktet. At dette kompetansen nå sendes til NAV virker ikke logisk. Håndtverkerbransjen kan bidra til å gjøre driften av sykehusene enklere og bedre.

Anleggsbransjen

De umiddelbare utfordringene koronaviruset har skapt for håndverksbransjene gjelder også for aktørene som opererer større prosjekter innenfor bygg- og anlegg, inkl. bygging av veier og i jernbanesektoren. Samtidig er det eksempler på ytterligere inngripende praksis knyttet til enkelte prosjekter, f.eks. finnes det noen kommuner som har fattet vedtak som i realiteten er et portforbud for de som arbeider på anlegg der. Arbeiderne kan ikke bevege seg utenfor anlegget, og vedtaket gjelder kun disse og ikke resten av kommunens innbyggere.

Kontraktene som er inngått knyttet til disse store utbyggingsprosjektene har ordinære bestemmelser om fremdrift og gjennomføring av oppgjør/betalinger underveis. koronakrisen har skapt et stort risikopåslag knyttet til bl.a. hvordan man forholder seg til forsinkelser, tilleggsarbeid og kostnadsøkninger som skyldes koronasituasjonen.

Det er reell fare for at situasjonen kan ende opp i vesentlige kontrakts juridiske diskusjoner som skaper ytterligere stopp i prosjekter. Videre skapes det spenninger i prosjektene som tar bort fokus fra effektiv og god produksjon. Dette vil være svært uheldig og må unngås. Dette er den viktigste likviditetsstrømmen i bygg- og anleggsnæringen, og det vil få betydelige konsekvenser knyttet til permitteringer og konkurser for store deler av verdikjeden dersom (offentlige) oppdragsgivere knytter oppgjørsutsettelse til korona-spesifikke hendelser. Oppdragsgivere bør på eget initiativ varsle at de vil opprettholde sine forpliktelser iht. inngåtte kontrakter uavhengig av evt. forsinkelser o.a. som kan relateres til koronasituasjonen.

Situasjonen medfører også at offentlige oppdragsgivere avlyser, utsetter eller på annen måte stopper gjennomføring av konkurranser om nye prosjekter, kontraktsignering og/eller igangsetting av prosjekter det er inngått kontrakter om. Det er avgjørende viktig at dette ikke skjer.

Mange aktører opplever nå at anleggsprosjekter stanser opp på grunn av koronaviruset. F.eks. har Statens vegvesen annonsert at de reduserer tilstedeværelsen på sine anlegg fremover, og planlagte prosjekter – som E16 Bjørum-Skaret og E16 Kvamskleiva – er nå utsatt/avlyst. Anleggsbransjen, i likhet med norsk næringsliv for øvrig, blir således sterkt berørt av virusutbruddet.

MEF

Flere av medlemsbedriftene våre opplever nå at anleggsprosjekter stanser opp på grunn av koronaviruset. Statens vegvesen har som kjent annonsert at de reduserer tilstedeværelsen på sine anlegg fremover, og planlagte prosjekter – som E16 Bjørum-Skaret og E16 Kvamskleiva – er nå

Dato 22.03

utsatt/avlyst. Anleggsbransjen, i likhet med norsk næringsliv for øvrig, blir således sterkt berørt av virusutbruddet.

Vi i MEF er opptatt av at man må forsøke å opprettholde aktivitet i næringslivet der hvor det er forsvarlig og praktisk gjennomførbart. Nå som flere større anleggsprosjekter stenges midlertidig mener vi det vil være et godt tiltak å tilføre kommuner og fylkeskommuner midler slik at de kan få gjennomført vedlikeholdsoppgaver på vei og annen infrastruktur.

Fordelen med vedlikeholdstiltak er at de krever lite planlegging og kan utlyses raskt. Typiske prosjekter vil være rassikring, drenering, oppgradering av veifundament, broutvidelser og forsterkinger (fjerning av flaskehals) og mindre vedlikeholdstiltak i tunell.

En slik satsing vil stimulere lokalt næringsliv og bidra til å sikre arbeidsplasser. Det er som kjent et betydelig vedlikeholdsetterslep på den kommunale infrastrukturen – over 60 mrd. kroner for fylkesveiene (Statens vegvesen) og ca. 30 mrd. kroner for kommunevei (KS). Så dette vil uansett ha positive effekter for både trafikkikkerheten og varetransporten. [Oslo Economics](#) har tidligere vurdert de samfunnsøkonomiske gevinstene knyttet til veivedlikehold som gode.

I tillegg vil trolig smitterisikoen ved slike vedlikeholdstiltak være lav ettersom det vil være mindre behov for å basere driften på ukependling/rotasjonsordninger og overnatting på brakke.

Handel i byggenæringen

Norsk handel består av ulike typer virksomhet som er kritisk viktige i forsyningskjeden, herunder handel i byggenæringen. Grossistene og detaljistene (butikker) innen bygg, VA/VVS, ventilasjon og kulde og elektro spiller en nøkkelrolle som forsyningsleverandører til norske byggeplasser og private oppussinger, og for varetilførsel til sykehus, skoler og andre deler av den offentlige tjenesteproduksjonen. Både dagligvare og drivstoff/bensinstasjoner er definert som samfunnskritisk virksomhet. Det samme bør gjelde for detaljister og grossister som selger produkter og tjenester til byggenæringen.

Aktørene i denne sektoren melder allerede om et brått omsetningsfall, redusert ordreinngang og utfordringer med å håndtere egen likviditetssituasjon. Permitteringer er igangsatt, åpningstider redusert og virksomheter stengt. Det er grunn til å forvente konkurser og nedleggelse om kort tid.

Videre er valuta et stort problem ved all import av varer. En synkende kronkurs sett opp mot økte innkjøpspriser grunnet endringer i kronkursen, setter dagens avtaler med faste priser i en umulig situasjon.

En aktiv byggenæring er et meget godt distriktstiltak for sysselsettingen også i byggenæringens tilknyttede handelsledd. Det er derfor svært viktig at nye prosjekter tegnes og prosjekteres samt at nye prosjekter iverksettes og prosjekter som er igangsatt ikke stanses.

Arkitekter, rådgivende ingeniører (rådgivere) og prosjektledere

Bransjene sysselsetter nærmere 20.000 mennesker og har tilnærmet normal arbeidskapasitet på utførelse av planlegging og prosjektering. De ansatte har god tilgang til sine digitale produksjonsverktøy, og er lett tilgjengelige for kommunikasjon hverandre og i prosjektene, selv om svært mange pt. er på hjemmekontor.

Utfordringene nå ligger først og fremst i relasjonen til bestillere av våre tjenester:

Dato 22.03

- Stopp og forsinkelser i beslutningsprosessene hos bygningsmyndigheter, offentlige byggherter og private bestillere, ift arealplaner, utredninger og prosjektering, og at nye oppdragskonkurranser utsettes eller avlyses.
- Utfordringer med reiser over kommunegrensene. De prosjekterende og prosjektlederne har fremdriftskritiske oppgaver på byggeplasser, utfører grunnundersøkelser, må gjøre befaringer av ombyggingsprosjekter mv.
- Usikkerheter om ansvar for forsinkelser, i de prosjektene der bestiller/byggherre ikke tar på seg risiko for konsekvenser av sykdom/karantene hos seg selv eller sine avtaleparter, pga. koronapandemien.

Det sendes derfor løpende ut nye permitteringsvarsler til de ansatte og situasjonen endrer seg raskt til det verre, dag for dag.

Det er stor bekymring for de største offentlige utbyggingsprosjektene, både på samferdsel og på byggsiden. De sysselsetter svært mange mennesker og følgekonskvensene blir store, for hele næringskjeden og for samfunnet, dersom de forsinkes eller stoppes. Myndighetene har store utbyggingsplaner innen veg, bane, luftfart, sykehus, undervisning, offentlige formålsbygg mv, og våre bransjer er essensielle leverandører i alle disse pågående og fremtidige prosjektene. Hvis planlegging og prosjektering utsettes av byggherrene/bestillerne vil mange tusen arbeidsplasser i våre bransjer være i direkte fare. I tillegg vil byggekostnadene totalt sett øke pga. kostnader til demobilisering og remobilisering i prosjekter.

Hvis planlegging og prosjektering stopper opp vil de utførende entreprenørene og leverandørene være de neste som blir hardt rammet. Uten arealplaner og prosjektering, som gir entreprenørene nødvendig arbeidsunderlag, kan ingen ting bygges. Følgekonskvensene av forsinkelser i planlegging og prosjektering vil derfor gi store negative ringvirkninger i hele verdikjeden. Som en illustrasjon på dette: Ressursbruken i et byggeprosjekt består forenklet sett av 10% prosjektering og 90% bygging/materialer. Prosjektering må utføres før bygging. Denne fordelingen kan overføres direkte til konsekvenser for arbeidsplasser: For hver ansatt i våre bransjer som permitteres/sies opp, vil 9 ansatte hos entreprenørene/leverandørene deretter permitteres/sies opp.

Eiendomsbransjen

Eiendomsbransjen presse både fra kundesiden og leverandørsiden. Mange leietagere er ikke i stand til å betale husleie og entreprenørene kan ikke levere pågående byggeprosjekter til avtalt tid og pris. Nye kunder på boligsiden og på yrkesbyggsiden er avventende eller fraværende.

Dette får umiddelbare konsekvenser for aktiviteten i byggenæringen. God dialog mellom myndighetene og byggenæringen om mulig grep for å løse felles utfordringer er avgjørende, og peker spesielt på følgende utfordringer for private eiendomsaktører:

- Usikkerhet om vederlagsjustering og risikofordeling forbundet med ekstrakostnader og forsinkelse i pågående byggeprosjekter- blir snart akutt
- Byggeplasser er i ferd med å stenge på grunn av mannskaps- og materiellmangel – store konsekvenser for sluttbruker og for sysselsetting
- Byggesaks- og planbehandlingen forsinkes eller stopper opp
- Kundesiden/markedet er i ferd med å bli imperfekt – og vil uten tiltak bli det i lang tid fremover
  - Leietagere ber om fritak eller reduksjon i husleien
  - Ferdigstilte usolgte boliger blir ikke solgt

Dato 22.03

- Nye boligprosjekter vil ikke komme i gang på grunn av sviktende salg
- Leietagere ønsker seg ut av pågående leieforhold – redusert eller intet arealbehov
- Nye yrkesbygg vil ikke komme i gang grunnet generell nedgang i næringslivet.

Boligproduksjonen

Boligprosjekter er lånebelastet i byggefasen. Ny likviditet tilføres først når boligene overleveres til boligkundene og disse innbetaler sluttoppgjøret på 90 - 100 % av kjøpesummen. Framdrift, ferdigstillelse og overlevering av igangsatte prosjekter er avgjørende for å opprettholde likviditeten i boligproduksjonen. Våre forslag til kortsiktige tiltak vil derfor være konsentrert om å unngå nye barrierer for igangsatt produksjon.

Kortsiktige utfordringer nå er:

- opprettholde drift i byggeprosjekter og samtidig ivareta hensyn til smittevern
- redusert arbeidskapasitet pga. smitte og karantene
- lokale arbeidsreiser som krysser kommunegrenser forhindres av karantenekrav fra lokale myndigheter
- ekstraordinær tregghet i kommunal saksbehandling som hindrer igangsettingstillatelser og brukstillatelser
- utenlandske arbeidere i utlandet hindres i å returnere til arbeidsplassen i Norge.
- forsinket ferdigstillelse kan føre til likviditetskrise og konkurs hos mange boligbyggere, og potensialet for tap er stort hos mange forbrukere

Utfordringer på lengre sikt er at salg og igangsetting av boliger allerede var på et meget lavt nivå før koronakrisen traff oss. Det behøves derfor kraftige stimulanser for å opprettholde en viss boligforsyning. Husbanken må mobiliseres med utvidet låneramme på minst 25 mrd. Dette kan sikre finanseringen på om lag m lag 10 000 boliger i markedet.

Byggevareindustriens Forening, Betongelementforeningen, Treindustrien, Norske Trevarer, VA- og VVS-produsentene og VKE – Foreningen for Ventilasjon, Kulde og Energi

Alle byggevareprodusenter har gjennomført smitteverntiltak i henhold til anbefalinger fra myndighetene for å sikre liv og helse.

Pr. 19.03 produserer de fleste produksjonseenhetene som normalt. Men flere bedrifter har allerede gjennomført permitteringer og andre vurderer dette forløpende.

Byggevaresalget er ennå relativt normalt (pr. 19.03). Dette tyder på at byggeplassene, enn så lenge er åpne. For treindustrien er eksporten redusert som følge av grenserestriksjoner til land i Europa, dette får igjen negative effekter i det norske markedet. For VA – VVS bedrifter opplever halvparten av bedriftene at salget og antall oppdrag synker.

Karantene, foreldre hjemme med barn, økende sykefravær og utenlandske medarbeidere i karantene eller som ikke er kommet tilbake, skaper bemanningsutfordringer. Det er stor usikkerhet rundt bemanning fremover, dette gir i seg selv en demper på aktivitet.

Flere bedrifter har redusert antall skift for å holde hjulene i gang. De fleste selgere og administrasjon sitter på hjemmekontor. Betongelementbransjen melder om at enkelte kommuner har innført portforbud for de som monterer bygg i én kommune, men bor i annen kommune. Det oppleves også utfordringer med lokale tillitsvalgte i forbindelse med behov for innleie, pga. sykefravær.

Dato 22.03

Treindustrien har en nøkkelrolle i flere verdikjeder; byggenæringen, skognæringen, energisektoren og transportsektoren. Bedriftene er leverandører både på hjemmemarkedet og eksport. Produkter er ulike bygningsmaterialer til byggenæringen, flis og bark til energiformål (eksempelvis fjernvarme). Prosessindustrien er avhengig av sidestrømmer fra treindustrien.

Valutasituasjon medfører økte kostnader, knyttet til eksempelvis råvarer, transport og endret logistikk. Kostnader i euro og inntekter i kroner gir store tap i øyeblikket. I inngåtte kontrakter er det ikke tatt høyde for de unormale valutasingningene som man nå står overfor. Tiltak knyttet til smittevern, nye rutiner og omlegging av driften medfører også ekstra kostnader.

Bedriftene har ikke likvid kapasitet til å håndtere situasjonen. Leverandørene må nå øke salgsprisene for å kompensere for økte kostnader, dette for å forebygge konkurser fordi man ikke kan selge byggevarer med tap.

Det meldes om at investeringsprosjekter, som bygging av nye produksjonslinjer blir lagt på is. Likeledes meldes det om manglende evne til å følge opp pågående innovasjon- og utviklingsprosjekter. Dette slår igjen ut på aktiviteten i forskningsinstituttene.

Den pressede likviditeten forverres dag for dag. Det er avgjørende at bankene gjør jobben sin, på de tiltakspakkene som allerede er vedtatt. Det er eksempel på at en bedrift har mottatt brev fra sin bankforbindelse med kort frist om å innfri et valutilån. Lang kredittid mellom aktører som eksempelvis leverandører og byggevarekjeder, medfører akutte likviditetsutfordringer i byggevareindustrien som kan stoppe hele verdikjeder.

Foreløpig går transport som normal, men det meldes om økende problemer med å få tak i transport samtidig som at prisene på dette øker kraftig. Det er sendt ut varsler om prisøkninger også fra transportørene. Fergene ut av landet er delvis tatt ut av drift, dette slår ut på flere måter både i forhold til vareflyt og kostnader.

Treindustrien er også en del av den skogbaserte verdikjeden. For å holde hogstapparat og transportører gående, må tømmerkjøpere fortsette å kjøpe inn tømmer.

En samlet byggevareindustri har god kapasitet og ønsker å stå på for å levere gode produkter inn i prosjekter og til kunder.

Tekniske entreprenører

Våre bedrifter arbeider nå intenst for å opprettholde produksjonen og minimere de økonomiske og praktiske konsekvensene for egne virksomheter, kundene og partnerne. Det er foreløpig få tilfeller av smitte blant medarbeidere. Men en del er hjemme med barn pga. stengte skoler og barnehager, eller fordi de er satt i karantene. Det er også en generell frykt for smitte.

Tekniske entreprenører har relativt lav gjennomsnittsalder på medarbeiderne. Det anslås nå at 20-30% av kapasiteten ikke er fullt tilgjengelig etter at de strenge myndighetskravene kom 12. mars.

Bedriftene har den siste uken startet prosessen med å redusere bemanningen. Enkeltprosjekter har blitt stoppet og også enkelte byggeplasser er blitt stengt. Servicemarkedet går nå svært tregt. Det rapporteres det om avbestillinger knyttet til redsel for smitte og bekymring for egen økonomi. Tilgangen til bygninger og private boliger er blitt begrenset.

Det meldes om store utfordringer med NAV, som tydelig sliter med kapasiteten. Det har også vært usikkerhet knyttet til effektivisering og implementeringen av de nye Stortingsvedtakene. Bedriftene må ofte forskuttere utlegg til medarbeiderne, og det presser likviditeten.

Dato 22.03

Bedriftene melder også om uhåndterlige situasjoner der kunder innfører betalingsstans. Enkelte kunder krever også oppbemanning pga. korona-skapt plunder og heft, men uten å godta å betale tilleggskompensasjon. Det meldes også om erfaringer der byggherrer og totalentreprenører heller ikke godtar Korona som force majeure grunn, og det meldes generelt om tiltagende mer anstrengte samarbeidsrelasjoner i prosjektene.

Det er nå økende problemer med personellmobilitet pga. både nasjonale og lokale/byggherrespesifikke karantenereregler og restriksjoner. Utenlandske arbeidstakere i rotasjon, eller som har vært i hjemlandet, får ikke innreise og blir permittert. Mange av disse kan være krevende å erstatte på kort sikt. Nye rutiner for varsling, risikovurdering, HMS og smittevern, samt informasjon, har måttet etableres i rekordfart.

Det har blitt forstyrrelser i forsyningslinjene for BAE-materiell innad i Norge, og til og fra Norge. De siste døgnens endringer i valutakurs vil medføre sterkt økte innkjøpspriser på materiell, og det er stor bekymring om hvordan prisøkningen skal fordeles og dekkes. Prisindeksmekanismene er ikke egnet for å håndtere de prisøkningssjokk man nå opplever.

Bruk av bonusavtaler i offentlige byggeprosjekter skaper i denne situasjon usikkerhet og bidrar ikke til god samhandling og felles løft for å få gjennomført prosjekter.

Nye veier

Nye Veier satte krisestab torsdag 12.03 og har siden da hatt daglige møter i krisestaben for å kunne håndtere situasjonen. Vi rapporterer status til Samferdselsdepartementet til faste tider. Kontinuitetsrapport oppdateres fortløpende med vurdering av samfunnskritiske rapporter.

Vi opprettholder tilnærmet full aktivitet så lenge det er mulig. Dette innebærer også at vi ikke avlyser konkurranser som er planlagt eller som pågår.

Denne status er gitt for torsdag 19.03 kl, 1400. Status endrer seg raskt og vi vet ikke hva status vil være neste uke.

Status anlegg under bygging

Nye Veier har for tiden 7 prosjekter med anleggsaktivitet. Dette omfatter til sammen fire ulike totalentreprenører:

- *E6 Kristiansand vest – Mandal øst* med AF Gruppen. Kontraktsverdi ca. 4,5 mrd. Prosjektet er ca. 35% ferdigstilt. Produksjon pågår.
- *E39 Mandal øst – Mandal by* med Hæhre Entreprenør. Kontraktsverdi ca. 1,8 mrd. Prosjektet er ca. 15% ferdigstilt. Produksjon pågår. Se kommentar om restriksjoner fra kommunen.
- *E6 Arnkvern-Moelv* med Veidekke. Kontraktsverdi ca. 2,5 mrd. Prosjektet er ca. 80% ferdigstilt. Produksjon pågår.
- *E6 Kolomoen-Arnkvern* med Hæhre Entreprenør. Kontraktsverdi ca. 2,5 mrd. Prosjektet er ca. 80% ferdigstilt. Produksjon pågår. Milepæler nærmer seg for veiåpning.
- *E6 Moelvkryss* med Peab. Kontraktsverdi ca. 350 mill. Prosjektet er ca. 25% ferdigstilt. Produksjon pågår.
- *E6 Kvål-Melhus* med Peab. Kontraktsverdi ca. 800 mill. Prosjektet har nylig startet opp. Noe produksjon pågår.

Vi har på forespørsel fått svar på hva våre entreprenører gjør på de ulike anleggene opp mot de tiltakene og anbefalinger som har kommet fra myndighetene. Vi har fått svar med oppdaterte

Dato 22.03

risikovurderinger og konkrete tiltaksplaner for smittevern blant annet knyttet til kantine på anlegget og brakkerigger. Vi vil i tiden fremover følge opp at de beskrevne tiltaksplanene gjennomføres.

Nye Veier har tett oppfølging med entreprenørene og andre leverandører – på sikker avstand for å unngå smitte. Hverken vi eller entreprenørene har ønske om å stenge ned anlegg da dette vil kunne få store konsekvenser. Vi har forståelse for at det kan være utfordringer knyttet til mannskap, vareleveranser osv. Vi er derfor opptatt av at entreprenørene løpende implementerer forebyggende og skadebegrensende tiltak, som blant annet å se på alternative underleverandører og vareleveranser, samt vurdere andre aktiviteter som kan gjennomføres på anleggene.

I våre kontrakter er entreprenørene en totalentreprenør som selv velger sine løsninger og underleverandører. Vi vil derfor etterspørre hva entreprenørene har gjort og hva de vil gjøre for å forebygge og begrense konsekvensene av forsinkelser på grunn av redusert mannskapskapasitet, stans i pågående arbeid og manglende eller forsinkede vareleveranser. Vi tilstreber hele tiden å ha en god dialog med våre entreprenører for å sikre at fremdrift i arbeid på anleggene kan holdes oppe – så lenge det er forsvarlig ut fra tiltakene og anbefalingene fra nasjonale myndigheter.

Vi opplever dessverre ulike praksis i kommunene der våre anlegg er. Dette innebærer at noen av våre entreprenører får ulike kommunale pålegg som kan hindre fremdrift. Et eksempel på kommunalt vedtak, som vi oppfatter som uheldig, er det som Lindesnes kommune fattet 16.03 og som direkte berører vårt anlegg i kommunen. Vedtaket er i realiteten et portforbud for de som er på vårt anlegg. De kan ikke bevege seg utenfor anlegget, og vedtaket gjelder kun de – ikke resten av kommunens innbyggere. Dette mener vi strider med myndighetenes signaler om å ikke innføre denne type forbud.

Nye Veier forholder seg til de nasjonale føringene som til nå har vært gode og tydelige.

Vi har meldt til alle våre entreprenører at vi følger nasjonale og lokale myndigheters tiltak og retningslinjer i forbindelse med det pågående koronautbruddet. Videre har vi meldt at vi deltar i den nasjonale dugnaden for å hindre og begrense smittespredning, ved at våre medarbeidere inntil videre arbeider hjemmefra, kontorer er stengt og møter gjennomføres digitalt. Vi har også presisert at vi ivaretar våre kontraktsforpliktelser og aktiviteter i vår virksomhet, herunder oppfølging på anleggsområdene. Dette er også presisert internt.

Vi har mottatt varsler om Force Majeure fra flere av leverandørene.

Status prosjekter under utvikling – samhandlingskontrakter

Nye Veier har for tiden tre prosjekter med samhandling (entreprenør og rådgiver utvikler prosjektet sammen med oss). I tillegg vil vi neste fredag (27.03) signere en ny samhandlingskontrakt med AF Gruppen med en kontraktsverdi på ca. 4 mrd eks mva.

De tre prosjektene er:

- *E6 Ranheim-Værnes* med Acciona og LNS som underleverandør. Kontraktsverdi ca. 4,2 mrd. Avhengig av å få reguleringsplanene godkjent før bygging kan starte. Vi har fått varsel om at NVE vil trenge mer tid enn normalt til å svare ut vårt tilsvarende svar på deres innsigelse for E6-planen i Malvik.
- *E6 Kvithammar-Åsen* med Hæhre Entreprenør og rådgiver Dr.Ing Aas Jackobsen. Kontraktsverdi ca. 4 mrd. Optimalisering av prosjektet og arbeid med reguleringsplan pågår. Avhengig av å få reguleringsplaner godkjent før bygging kan starte.
- *E6 Ulsberg-Vindåsliene* med FCC og Syltern som underleverandør. Kontraktsverdi ca. 2,5 mrd. Optimalisering av prosjektet og arbeid med omregulering pågår.

Dato 22.03

Øvrig status

Vi opprettholder arbeid med utarbeidelse av kommunedelplan for E16 – Kongsvinger-Kløfte. Leverandør til dette kunngjøres fredag 20.03 (rådgiverkontrakt).

Vi har avtalt dialogmøte med RIF for å se på kommende konkurranser knyttet til reguleringsplaner.

Statens vegvesen

Det er mange henvendelser til Statens vegvesen hver dag med bekymringer knyttet til oppdrag, egne arbeidsplasser, hindringer for å klare utøve god beredskap m.m.

Vi er godt i gang med tiltak for å bekjempe ytterligere smitte og det arbeides godt hver dag for et godt smittevern ute på arbeidsplassene.

Statens vegvesen er opptatt av å holde i gang vår virksomhet så langt det lar seg gjøre i den særegne situasjonen vi står oppe i som følge av koronapandemien.

I tillegg vurderer vi forslag til gode prosjekter og tiltak som skaper aktivitet og sysselsetting fremover.

Dette er nødvendige tiltak som er prioritert, men på grunn av bevilgningstakten ligger i 2021 og utover.

Viktige oppgaver for samfunnet bør kunne prioriteres inn og gjennomføres tidligere enn opprinnelig planlagt.

Dette for på en god måte å håndtere konsekvensene av den krisen landet står i.

Vi ser på dette arbeidet som nå er satt i gang av «Tiltaksgruppen» som viktige innspill i en svært krevende tid, ikke bare for vår felles bransje, men for landet som helhet.

Bygg- og anleggsbransjen sysselsetter ca. 300.000 på landsbasis.

På drift- og vedlikeholdssiden jobber vi nå for å kunne raskt igangsette nye tiltak som dermed kan gi økt aktivitet.

I den forbindelse vil det være en del tyngre vedlikeholdstiltak, mindre utbedringer og mindre utbyggingsprosjekt som vil kreve prosjektering og noe reguleringsplanlegging.

Som det framgår av vårt innspill til Nasjonal transportplan 2022-2034 er vi også opptatt av å kunne vurdere lengre strekninger i sammenheng når det gjelder utredning og planlegging av tiltak.

Alle tiltak som gjennomføres i regi av Statens vegvesen må følge gjeldende budsjetterings-, styrings- og rapporteringsrutiner til SD.

Bane NOR anleggskontrakter

Bane NOR opprettholder tilnærmet full aktivitet så lenge det er mulig og planlegger å bruke tilgjengelige midler. Bane NOR har etablert krisestab og gjennomfører daglige møter for å håndtere den pågående krisesituasjonen ifm med coronavirus utbruddet. Bane NORs prosjektteam har tett dialog med entreprenørene om situasjonen. Fokuset er å opprettholde produksjonen og verdiskapningen.

Bane NOR mottar varsling om Force Majeure på alt fra fornyelsesprosjekter og mindre investeringsprosjekter på eksisterende infrastruktur til de store utbyggingskontraktene. Det er en

Dato 22.03

overveiende sannsynlig for at virus-situasjonen vil gi konsekvenser for produksjon og framdrift. Tilgang på arbeidskraft og stabiliteten i verdikjeden er usikker, små justeringer i framdriftsplaner kan få omfattende konsekvenser mht planlagte brudd/omlegging av jernbanen i togfrie perioder. Det er på nåværende tidspunkt for tidlig å anslå konkrete konsekvenser både hva gjelder framdriftsplaner og økonomiske konsekvenser (dvs tid og kost).

Bane NOR har for å sikre robustheten til porteføljen stanset Kleverud-Sørli prosjektet og de to første anskaffelsene på prosjektet. Det er som ett resultat av at forventede tilleggskostnader fra pandemien for resten av porteføljen skal være innenfor hva Bane NOR har tilgjengelig av midler. Med unntak av et stanset Kleverud-Sørli prosjekt, har Bane NOR ingen planer om å utsette øvrige anskaffelser.

Status utbyggingsprosjekter i Bane NOR

Det er planlagt at i 2020 mottar Bane NOR 12 mrd til prosjekter i bygging hvor de største prosjektene er Follobanen, Sandbukta-Moss-Såstad, Venjar-Langset, Arna-Fløen, Drammen Kobbervikdalen, og Nykirke-Barkåker. Hovedkostnad er til entreprenører og noe til rådgivere. Bane NOR har budsjettert også med 2,6 mrd til planlegging, hvor de største prosjektene er Fellesprosjektet Ringeriksbanen & E16, Fellesprosjektet Arna-Stanghelle, Ny Togtunnel Oslo, Nygårdstangen-Bergen-Fløen.

Forslag fleksibilitet for pågående prosjekter påvirket av pandemien/Force Majeure

Økte rammer for å håndtere krevende situasjoner under Force Majeure og andre krevende forhold i løpende kontrakter. Formålet er å unngå at kommersielt vanskelig situasjoner bidrar til at prosjekter stopper opp og leverandører / entreprenører taper penger på grunn av myndighetsiltak og pandemien. Videre er formålet å sikre at statlige byggherrer har fleksibilitet i sine økonomiske rammer til å finne alternative løsninger for prosjektene som kan gi merkostnader, men sikrer fremdrift og aktivitet hos entreprenører. Må sees opp mot mulighetsrom innen regelverket for offentlige anskaffelser.

Status fornyelsesprosjekter og mindre investeringsprosjekter i eksisterende infrastruktur

Det er planlagt fornyelsesprosjekter på ca 2,5 mrd i tillegg til mindre investeringsprosjekter for ca 2,3 mrd.kr. i 2020. Nivået på mindre investeringsprosjekter er økt noe i forhold til tidligere år, fornyelser ligger på omtrent samme nivå som tidligere år. Både fornyelser og mindre investeringsprosjekter er spredt på prosjekter rundt om i landet.

Bane NOR har identifisert muligheter for å trappe opp anskaffelser innen forebyggende vedlikehold, fornyelse for omlag 200 mill og programpakke for sikkerhet og miljø for omlag 100 mill. Tiltak innen programpakke sikkerhet og miljø vil ha god samfunsmessig nytte som f.eks sikring/sanering planoverganger, rassikring tunnelsikkerhet og miljøopprydning. Prosjektene vil være lokalisert landet rundt og dette reduserer risikoen for koronapåvirkning. Tiltakene innen forebyggende vedlikehold og fornyelser som det kan økes produksjon på – estimert til totalt ca 200 mill.kr. (se over) omfatter f.eks. underbygningstiltak, sporbytter, sporjustering, bruvedlikehold, skinnsliping mv. Arbeidene bør starte opp relativt raskt for å kunne være gjennomførbart ila 2020.

Undervisningsbygg/Oslo kommune

Kort sikt:

- Pr. i dag har ingen av prosjektene i Undervisningsbygg som er i gjennomføringsfase stoppet opp. Det samme gjelder de aller fleste prosjektene i Oslo kommune for øvrig. Det settes sterkt fokus på smittevern ute på byggeplassene og i virksomhetene for øvrig. Den største bekymringen på kort sikt er entreprenørenes situasjon med hensyn til arbeidskraft og materiell for å opprettholde produksjonen.

Dato 22.03

- Usikkerhet med tanke på den kontraktuelle risikofordelingen kan bidra til manglende tilbud, høyt priset risiko og vegring mot å signere kontrakter i konkurranser som nå er ute. Dette vil medføre utsatt prosjektproduksjon og forverre situasjonen for alle parter.
- Bekymring rundt entreprenørers/underentreprenørers likviditet og risiko for konkurser og færre akseptable tilbud i konkurranser.

Lengre sikt:

- Oslo kommune er en av landet største byggherrer med en planlagt investeringsramme de neste 3 ½ årene på 38 mrd kroner. Vi står imidlertid også midt i en helsemessig og økonomisk krise der våre inntekter vil bli redusert og utgiftene vil øke. I lys av dette må det forventes at kommunen ikke klarer å opprettholde eller øke investeringstakten. Det er derfor svært viktig med statlig bistand for å sikre et høyest mulig investeringsvolum.
- Oslo kommune har store, profesjonelle byggherremiljø med mange prosjekter som kan igangsettes (både nybygg, rehab og vedlikehold). Det er stort behov for oppgradering av eldre bygg som også er gunstige investeringer ut fra et miljø- og bærekraftperspektiv, men det er behov for finansiering. Mange av byggene er formålsbygg som bygges etter standard kravspesifikasjoner og er i så måte forutsigbare mht planlegging og prosjektering.
- Oslo kommune har klare klimamål som skal implementeres i prosjektene våre som bidrar til å utvikle leverandørkjeden i riktig retning – det kan bidra til en ytterligere omstilling av bransjen som sådan.
- Foretakene har en del vedlikeholdsprosjekter og mindre rehabiliteringsprosjekter som kan igangsettes raskt.
- Også i krisetider bør Oslo kommunes seriøsitetsbestemmelser opprettholdes. Hvis ikke vil useriøse og kriminelle aktører kunne utnytte krisesituasjonen og igjen få fotfeste i markedet der vi har greid å luke dem ut. Vi bør ha i bakhodet at i krisesituasjoner kan sjansene for uetisk atferd, misligheter og korrupsjon eller korrupsjonslignende adferd være større enn normalt, fordi de fleste hovedsakelig retter fokus mot selve krisen. Det er særlig viktig at kravene for å sikre lærlingeplasser opprettholdes. Tiltakspakker kan bidra til å oppfylle kravene.